

مردم‌داری اسلامی از منظر آموزه‌های اهل‌بیت(ع)

<?xml encoding="UTF-8">

حجت‌الاسلام و المسلمین محمد حسین امین، نویسنده و پژوهشگر دینی، در نوشتاری اختصاصی برای ابنا، به بررسی جایگاه مردم‌داری اسلامی از منظر آموزه‌های شیعه پرداخته است و شیوه‌هایی عملی برای رفتار اجتماعی هماهنگ با ارزش‌های اهل‌بیت(ع) ارائه می‌دهد تا در زندگی فردی و جمعی پیاده شود.

مردم‌داری اسلامی، یعنی اخلاق اجتماعی که مصداق ایمان واقعی است؛ منشوری برای سازگاری، مهرورزی و عدالت در تعامل با دیگران. این رفتار، نه شعار بلکه عملی کردن آموزه‌های دین است. نوشتار حاضر، سعی دارد رویکردی راهبردی برای تبلور این خصلت در سبک زندگی مسلمانان شیعه ارائه کند.

در عصر کنونی که روابط انسانی در بستر مجازی و اجتماعی به شدت دچار دگرگونی شده، بازخوانی مردم‌داری اسلامی ضرورتی دوجندان یافته است. این نوشتار در پی آن است که بر مبنای آموزه‌های اصیل تشیع، تصویری روشن، کاربردی و الهام‌بخش از این ارزش دینی ارائه دهد.

مردم‌داری چیست؟ تعریف و مبانی دینی

مردم‌داری به معنای "با مردم بودن، برای مردم بودن، شریک درد و شادی آنان بودن" است. این نه یک لطف مصنوعی، بلکه خصلتی است شایسته مسلمان که از الگوهای دین الهام گرفته است. در اندیشه شیعه، محبت به مردم و خلق نیکو از بالاترین شاخص‌های خرد بعد از ایمان محسوب می‌شود؛ امام علی(ع) نقل می‌کند: «رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ التَّحَبُّبُ إِلَى النَّاسِ» [۱].

اسلام دینی اجتماعی است که به انزواگرایی و فردگرایی صرف سفارش نمی‌کند. به همین دلیل در احادیث، نیکی به مردم، خدمت به خلق و کمک به نیازمندان، بارها با عبارات گوناگون ستایش شده و بر آن تأکید گردیده است.

قرآن کریم در آیه ۲۰۰ سوره آل عمران، صبر، تقوا، پیوند اجتماعی و تقویت ارتباطات ایمانی را اساس رستگاری معرفی می‌کند. این نشان می‌دهد که مردم‌داری نه یک ابزار اجتماعی، بلکه بخشی از سازوکار تربیت انسان مؤمن است.

خوش‌رویی و مدارا با مردم

یکی از مصادیق بارز مردم‌داری، خوش‌رویی است. امام صادق(ع) می‌فرماید: «الْبَشْرُ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ هُوَ يَذْهَبُ بِالْمَعَمِّ» [۳].

چهره گشاده، سخن نرم، و پرهیز از خشونت کلامی از جمله رفتارهایی هستند که در احادیث مورد تمجید قرار گرفته‌اند. پیامبر اکرم(ص) به چهره‌ی خندان شهرت داشتند و برخوردشان با مردم چنان گرم بود که حتی دشمنان را نیز جذب می‌کردند.

در فرهنگ شیعی، خوش‌رویی نشانه‌ای از ایمان و نیز مقدمه‌ای برای ارتباط قلبی با دیگران است. در روایات آمده که نگاه مهربان و لبخند به مؤمن، خود یک عبادت به شمار می‌رود و ثواب اخروی دارد[۱۱].

همچنین توصیه شده از مزاحمت مردم اجتناب شود و ارتباط با افرادی که قطع رابطه کرده‌اند برقرار گردد.

مدارا با دیگران، حتی در اختلاف عقیده، ستون تداوم روابط است؛ امام صادق(ع) فرموده: «لَا تَفْتَشِ النَّاسَ عَنْ أَدْيَانِهِمْ، فَتَبْقَى بِلَا صَدِيقٍ»[۴].

مدارا تنها به معنای تحمل نیست، بلکه در آموزه‌های اهل‌بیت(ع) نوعی بلوغ عقلانی تلقی می‌شود. انسانی که اهل مدارا است، اهل کنترل خشم، درک شرایط طرف مقابل و پرهیز از پیش‌داوری است؛ چنین انسانی جامعه‌ساز است، نه جامعه‌گریز.

عشق به مردم و ایجاد محبت اجتماعی

مکتب اهل‌بیت(ع) آموزه می‌دهد که محبت به مردم، ضامن خرد و استقامت اجتماعی است؛ امام علی(ع) فرموده: «مِنْ عَلَامَاتِ الْعَقْلِ حُسْنُ الْمُدَارَةِ لِلنَّاسِ»[۵].

در اندیشه شیعه، دوستی با مؤمنان نه تنها سبب تقویت پیوندهای ایمانی است، بلکه عاملی برای آموزش الهی شمرده شده است. پیامبر(ص) فرموده‌اند: «أَفْضَلُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ»؛ بهترین مردم کسی است که بیشترین نفع را به مردم برساند[۱۲].

محبت بدون تبعیض

شیعه بر ایمان و تقوا احترام می‌گذارد، نه ثروت یا مقام اجتماعی. این محبت، موجب ارتباط عمیق، تعاون و همدلی میان انسان‌ها می‌شود.

همدلی، به معنای درک درد دیگران و سهمیم شدن در رنج و شادی آنها، ریشه در اعتقاد به کرامت انسانی دارد. قرآن می‌فرماید: «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى» (مائده: ۲). این آیه، دعوتی است برای محبت اجتماعی بر اساس تقوا.

عدالت، احسان و صله رحم

در آموزه‌های اسلامی، مردم‌داری با عدالت و احسان تبلور دارد؛ رسول خدا (ص) فرموده‌اند: «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُمَدَّ لَهُ فِي عُمْرِهِ وَ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ»[۶].

عدالت در ارتباط با مردم، یعنی رعایت انصاف، پرهیز از ظلم، و قرار دادن هر چیزی در جای خود. امام علی(ع) در نهج البلاغه عدالت را بهترین سیاست و بزرگترین عدالت برای استقرار جامعه معرفی می‌کند[۱۳].

در کنار احترام به والدین، صله‌ی خویشاوندان نیز برکات گسترده دارد: آسان شدن حساب در قیامت، افزایش محبت و برکت مال. همچنین عفو و گذشت، آن‌چنان که در قرآن آمده، از ویژگی‌های مطلوب اخلاقی است: «وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ؟»[۷].

فرهنگ گذشت از خطای دیگران، نه تنها موجب آشتی و همبستگی می‌شود، بلکه انسان را به مرتبه‌ی تقوا می‌رساند. امام سجاد(ع) در صحیفه سجادیه بارها از خداوند طلب روحیه گذشت و رحمت می‌کند، که نشان از اهمیت این اصل در سلوک عبادی نیز دارد.

مصادیق عملی مردم‌داری در زندگی روزمره

۱. حضور در مجالس اهل ایمان: با آنان با اخلاق مدارا رفتار کن، در نمازشان شرکت کن و در عیادت و تشییع آنان حاضر باش. حضور اجتماعی، یعنی دیدن و دیده‌شدن در جامعه ایمانی.

۲. وفای به وعده با کودکان و دوستان: امام صادق(ع) فرمود: «أَحِبُّوا الصِّبْيَانَ وَارْحَمُوهُمْ، فَإِذَا وَعَدْتُمُوهُمْ فَفُوا لَهُمْ»[۸]. این رفتار اعتماد و امنیت را در دل کودک نهادینه می‌کند.

۳. ادب و پرهیز از تهمت و قضاوت نادرست: امام صادق(ع): «إِنَّ اللَّهَ كَرِهَ لَكُمْ الْفِيلَ وَالْقَالَ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ»[۹]. گفت‌ووشنودهای بی‌ثمر و داوری عجولانه، بنیان اعتماد را در جامعه متزلزل می‌کند.

۴. احترام به بزرگسالان صرفاً بخاطر سن: پیامبر اکرم(ص) فرمودند: «مَنْ وَقَرَ شَيْبَةً لِشَيْبَتِهِ أَمَّنَهُ اللَّهُ مِنْ فَرْعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ»[۱۰]. همچنین آمده است: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُوقَرَ كَبِيرَنَا»[۱۴].

پیام آخر

مردم‌داری اسلامی، پیوند ناگسستنی میان ایمان، اخلاق و عمل اجتماعی است. رفتار با مردم باید بر مدار محبت، مدارا، عدالت و احسان باشد. آموزه‌های اهل‌بیت(ع) چنان صریح و کامل است که اگر در زندگی امروز مسلمانان نهادینه شود، جامعه‌سازی اخلاقی و انسانی را متحقق می‌سازد.

در جهانی که خشونت و فردگرایی رشد یافته، بازگشت به اخلاق اهل‌بیتی، نه تنها نیاز دینی، بلکه نیاز حیاتی بشر امروز است. مردمی که با هم مهربانند، دعوا نمی‌کنند؛ باهم زندگی می‌کنند، نه در برابر هم.